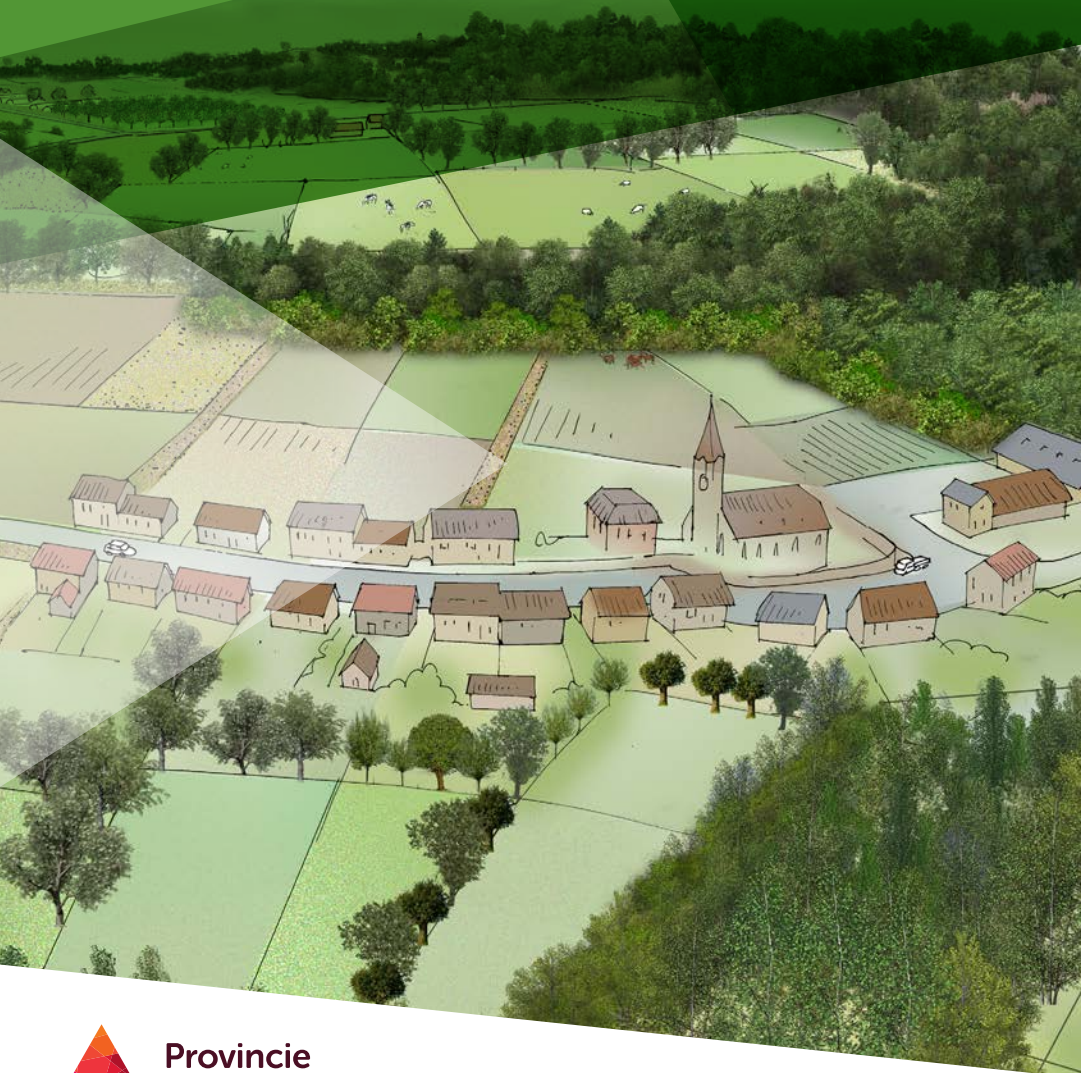

Landschapsbeeld
biodiversiteit

Interfluvium Grote Nete

Provincie
Antwerpen

Interfluvium Grote Nete

Voorwoord	4
Inleiding	6
Situering Interfluvium Grote Nete	7
Karakterisering landschap	8
Natuur- en landschapsweetjes	9
Landschapsbeeld biodiversiteit	10
Natuur- en landschapsweetjes	12
Uitdagingen voor de toekomst	15
Voorbeeldprojecten	16
Colofon	18

Voorwoord

Natuur is mooi om naar te kijken, in te wandelen of in te spelen. Natuur biedt ook heel wat diensten aan de maatschappij, van bestuiving tot waterzuivering.

Om voldoende, kwalitatieve natuur te behouden, is permanente aandacht van alle overheden noodzakelijk, zowel mondiaal als lokaal. Er zijn immers verschillende oorzaken waardoor natuur nog dagelijks verdwijnt of verkleint.

Hoog in die lijst van oorzaken staat versnippering van natuur door het bouwen van woningen en bedrijven, aanleggen van wegen, plaatsen van hekken en stuwen, ...

Versnippering zorgt voor het verkleinen van natuurgebieden, het vergroten van de verstoringen in die gebieden en verkleint de mogelijkheden voor planten en dieren om zich doorheen het landschap te verplaatsen. Dat laatste is voor veel dieren essentieel. Denk maar aan de seizoenstrek van padden.

Het vermijden van versnippering en (opnieuw) verbinden van natuurgebied biedt hier oplossingen.

Om dit mogelijk te maken, werden voor de provincie Antwerpen de landschapsbeelden biodiversiteit ontwikkeld. Ze bieden zowel een inspirerend als ecologisch onderbouwd kader van hoe we de natuur in onze provincie wenselijk verbinden.

Het vergroenen van scholen en bedrijven, openbaar groen, een meer ecologisch beheer van tuinen, het aanleggen van poelen, het herstellen van netwerken van bosjes, houtkanten en bomenrijen, ... De landschapsbeelden biodiversiteit zorgen voor een globale visie op het groen-blauw netwerk in onze provincie. We gaan voor concrete resultaten en projecten waaraan diverse actoren kunnen meewerken.

Na het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit in 2010, werd 2011–2020 uitgeroepen tot Decennium van de Biodiversiteit. Halfweg het decennium stellen we nu de landschapsbeelden biodiversiteit voor. Ik hoop met de landschapsbeelden een extra 'boost' te kunnen geven aan het realiseren van dit mondiale project.

Werken aan biodiversiteit doen we zichtbaar en onzichtbaar in onze provincie. We doen dit niet alleen, maar samen met heel wat gedreven partners. Bedankt voor al jullie inzet voor méér groen voor méér dieren en planten!

A photograph of Rik Röttger, a man with curly hair and glasses, wearing a light-colored button-down shirt. He is standing outdoors with his arms crossed, in front of a body of water and a line of trees. The background shows a clear blue sky and a calm lake reflecting the surrounding environment.

Rik Röttger
Gedeputeerde voor leefmilieu

Inleiding

Een 'landschapsbeeld biodiversiteit' geeft een inspirerende en ecologisch onderbouwde visie op het groen-blauw netwerk of groene infrastructuur voor een welbepaald gebied van de provincie Antwerpen.

Voor de volledige provincie Antwerpen werden 18 landschapsbeelden biodiversiteit gemaakt. Aan het maken van deze landschapsbeelden biodiversiteit is een uitvoerige landschaps- en soortenanalyse voorafgegaan. De indeling, de naamgeving en de uitwerking van de landschapsbeelden is gebeurd in overleg met een uitgebreide stuurgroep met vertegenwoordigers van onder meer de Vlaamse Overheid, regionale landschappen en bosgroepen.

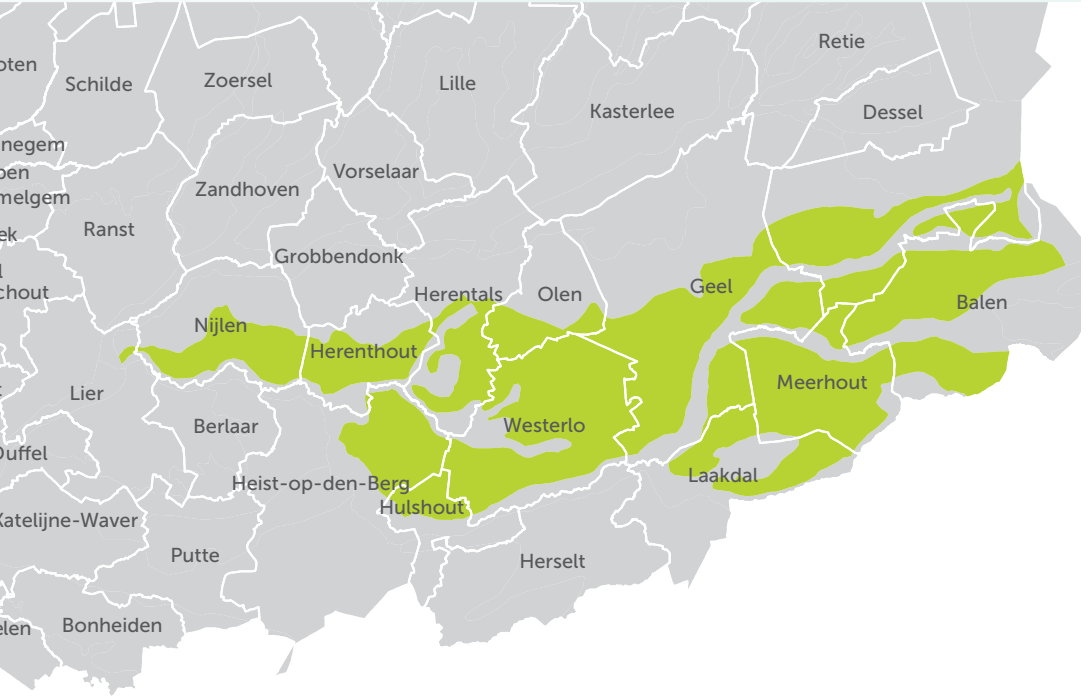
De landschapsbeelden biodiversiteit tonen de gewenste types groene infrastructuur in landschappen waarin mensen wonen en werken. Ook in het landschap buiten de (grote) natuurgebieden liggen er namelijk heel wat kansen om te werken aan groene infrastructuur, denk maar aan particuliere tuinen, wegbermen, waterlopen, landbouwgronden, de speelplaats van een school, een plantsoen in een wijk, de tuin bij een bibliotheek of gemeentehuis, industrieterreinen, een particulier bos,....

Het begeleidend boekje, dat u in handen heeft, bevat niet alleen een uitgebreide lijst maatregelen die genomen kunnen worden, het geeft ook tal van natuur- en landschapsweetjes over de streek, voorbeelden van projecten die de groene infrastructuur in deze streek nu reeds verbeteren,... Het landschapsbeeld biodiversiteit voor deze regio bevindt zich in het midden van dit boekje, zodat het makkelijk uitneembaar is.

Heel wat actoren zijn in dit landschap actief. Door samenwerking tussen deze actoren te stimuleren, willen we komen tot meer samenhang tussen de maatregelen die zij nu reeds nemen om de biodiversiteit te bevorderen.

Heeft u zin om de natuur in uw omgeving een handje te helpen, dan biedt dit boekje u de nodige inspiratie. Mocht u nog vragen hebben, aarzel dan niet om de provincie Antwerpen te contacteren.

Situering Interfluvium Grote Nete

Karakterisering landschap

Het Interfluvium Grote Nete wordt gekenmerkt door enerzijds open en halfopen landbouwgebieden en anderzijds door boscomplexen op droge grond met heide-elementen.

De halfopen landbouwgebieden zijn heel divers: weilanden, graslanden en akkers worden er afgewisseld met eikenbosjes, naaldhoutbosjes, bomenrijen, perceelsranden, houtkanten,...

Open landbouwgebieden kan je bijvoorbeeld ten zuiden van Olen en ten oosten van Geel aantreffen.

Er komen zowel grote boscomplexen voor als versnipperde bosjes. Vaak gaat het om naaldhout of eiken-berkenbos. Te Eindhout (Laakdal) bevindt zich een heuvelrug die nagenoeg volledig bedekt is met naaldhout. Zeer typisch zijn hier de holle wegen. Op de typische paraboolduinen in het oostelijke deel van dit gebied bevinden zich nog enkele heiderelicten. Plaatselijk (bijvoorbeeld in Geel-Bel) zijn de stuifduinen onbegroeid.

Markante culturele erfgoedelementen zijn de Engelse militaire kampen, de abdij van Tongerlo, het Albertkanaal, het kanaal Dessel-Kwaadmechelen en diverse oude hoeves.

Steenuil

Leefgebied

Een extensief gebruikt, kleinschalig, landschap met een afwisseling tussen grasland en veel kleine landschapselementen. Vooral hoogstamboomgaarden en rijen knotwilgen of knotelzen zijn uitverkoren broedplaatsen.

Bijzonderheden

Hoewel uilen overwegend nachtdieren zijn, is de steenuil soms ook overdag actief. Wist je trouwens dat de steenuil de kleinste uil is die je in Vlaanderen kan zien?

Kleine landschapselementen

Het Interfluvium Grote Nete is rijk aan houtige kleine landschapselementen. Denk bijvoorbeeld aan grote delen van Olen, Westerlo, Geel, Meerhout, Mol en Balen. Wanneer je een blik werpt op de kaart van de Ferraris (18de eeuw) zie je dat ze toen reeds aanwezig waren. Ze werden rondom akkers, weilanden en nabij hoeves aangeplant om zandverstuivingen en erosie tegen te gaan. Of om hout te leveren voor de bakovens die toen veelvuldig gebruikt werden

Icarusblauwtje

Leefgebied

Vochtige tot droge, bloemrijke graslanden met een vrij korte vegetatie. Je ziet hem ook regelmatig in kruidenrijke bermen. Eitjes worden bij voorkeur afgezet op planten als rolklaver, kleine en witte klaver, luzerne,...

Heeft nood aan

Extensief beheer van graslanden en een goed bermbeheer. Tussen eind augustus en begin oktober kan er gefaseerd gemaaid worden.

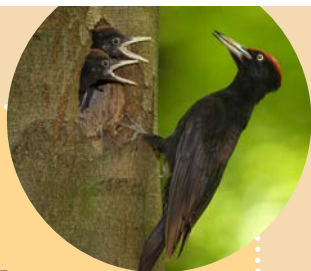
Bijzonderheden

Icarusblauwtjes houden er niet van om 's nachts alleen te slapen. Ze zoeken enkele soortgenoten op en slapen samen in graspollen, met hun kopje naar beneden.

Zwarte specht

Leefgebied

Oude bossen met een groot aandeel loofbomen en verzwakte of dode bomen. Deze provinciale prioritaire soort lijkt een voorkeur te hebben voor oude beuken. Voor een nestholte verkiezen ze bomen in de buurt van een open plek. Ook dreven en bomenrijen tussen bosgebieden zijn belangrijk voor zwarte spechten. Deze bestaan bij voorkeur uit eik of beuk.

Bijzonderheden

De zwarte specht heeft een verborgen levenswijze. Meestal verstopt hij zich aan de achterzijde van een boom. Hij is zelfs zo slim dat wanneer je om een boom heen loopt, hij net als jij rond de boom zal bewegen, zodat hij toch onzichtbaar blijft.

Abdij van Tongerlo

Deze Norbertijnenabdij met zijn markante dubbele lindendreef werd gesticht rond 1130. De abdij is tot in de 13de eeuw enige tijd een dubbelklooster geweest waarin ook Norbertinessen woonden.

In 1796 kwam aan de abdij een voorlopig einde, toen Fransen tijdens de revolutie de Norbertijnen uit het complex verdreven. Hierna werd de abdij verkocht en werd een deel van de gebouwen gesloopt, waaronder ook de kerk. Pas in 1838 werd de orde heropgericht. Twee jaar later keerden de Norbertijnen terug naar Tongerlo.

Veldleeuwerik

Leefgebied

Uitgestrekte open landschappen, nabij akkergebieden met bepaalde teelten zoals granen en bieten. Een afwisselend landschap zorgt ervoor dat hij voldoende voedsel vindt. Hij mijdt maïsakkers.

Heeft nood aan

De aanleg en het beheer van brede akkerranden en ruigtezones. Akkervogels profiteren ook van een uitbreiding van de teelt van zomergranen en de teelt van wintervoedselgewassen.

Gewone dwergvleermuis

Houdt van

Kleine insecten zoals muggen en motten. Ze kunnen er wel 300 per nacht vangen! Ze vangen deze insecten boven waterpartijen, tuinen, langs bosranden of bomenrijen, rond straatverlichting,... Bomenrijen, dreven, houtkanten, waterlopen,... zijn ook belangrijk als verbindende elementen tussen verblijfplaatsen en jachtgebieden.

Bijzonderheden

De gewone dwergvleermuis houdt een winterslaap vanaf november tot begin maart. Soms duurt de winterslaap iets langer: tot april! Ze overwinteren overwegend in gebouwen, maar ook in bomen in parken en bossen. Ze wegen ongeveer 4 – 9 gram.

Paraboulduinen

Tijdens de laatste ijstijd (Laat-Pleistoceen) zorgde een hogedrukgebied boven de Scandinavische ijskap voor krachtige noorderwinden, die grote hoeveelheden zanddeeltjes aanvoerden en het landschap onder een dekmantel bedekten. Op deze manier werd het landschap grotendeels genivelleerd.

Na de laatste ijstijd veranderde de dominante windrichting van noordoost naar zuidwest. Op plaatsen waar de dekmantel een tamelijke dikte had, bliezen de zuidwestenwinden het dekzand bijeen tot landduinen. Dit verklaart de aanwezigheid van duingebieden aan de rand van de Grote Netevallei. Goede voorbeelden van dergelijke 'rivierduinen' zijn o.a. Scherpenbergen-De Hutten, Geel-Bel en Keiheuvel.

Waar het zand weggewaaid werd tot op de grondwassertafel, ontstonden plaatselijk laagtes waar regen- en oppervlaktewater stagneerde en vennen gevormd werden.

Uitdagingen voor de toekomst

We bekeken welke maatregelen we kunnen nemen om te komen tot een beter netwerk van groene infrastructuur en baseerden ons hiervoor op de kenmerken van het landschap en de soorten die er voorkomen. Sommige van deze maatregelen zijn makkelijk te realiseren, andere zullen meer inspanning vragen.

Naast onderstaande maatregelen zijn ook volgende aspecten belangrijk: het ecologisch beheren van tuinen, openbaar groen en bedrijventerreinen en het doordacht verwijderen van invasieve plantenexoten.

droge bossen en struwelen/bosranden/overgang bos-heide/droge heide

- behoud van oude eiken
- ontwikkeling van open plekken (heideherstel)
- ontwikkeling en beheer van bosranden
- bosvorming naar gemengd bos en eiken-berkenbos
- aanleg en behoud van bomenrijen tussen bosgebieden en nabij bebouwing (vnl. eik)
- uitvoeren van een natuurgericht bosbeheer
- behoud van ecologisch waardevolle bomen en dood hout

vochtige tot natte heide en vennen

- overgang van duin naar beekvallei: herstel veen- en heidevegetaties en vennen, o.m. door lokale kap van bos of struweel en uitgraven van vennen

droge graslanden

- extensief maaibeheer van bermen

halfopen landbouwgebied

- aanleg en herstel kleine landschapselementen, o.m. bomenrijen

open landbouwgebied

- aanleg van grasbufferstroken, kruidenstroken, fauna-akkers

Voorbeeldprojecten

Met de landschapsbeelden biodiversiteit willen we komen tot een functioneel netwerk van groene infrastructuur. Talrijke partners zetten zich reeds in voor het vergroenen van het landschap. Denk maar aan een gemeente die de bermen ecologisch beheert, een wildebeheereenheid die een fauna-akker aanlegt of een landbouwer die een haag aanplant als perceelsscheiding.

Ook in deze regio worden reeds heel wat initiatieven genomen. Teveel om een volledige lijst te kunnen geven. We geven graag enkele voorbeelden!

De gemeente Meerhout ontwikkelde een toekomstvisie op de **dreven die zeer kenmerkend zijn voor het grondgebied** van de gemeente. Samen met Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete werden dreven aangeplant en/of hersteld.

Eén van de twee leefgebieden van de harkwesp in Vlaanderen zijn de open stuifduinen van Geel-Bel. De populatie harkwespen stond echter onder druk omdat kinderen vaak komen spelen in deze duinen. Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete heeft samen met lokale vrijwilligers en jeugdverenigingen een plan opgesteld om beide belangen, natuur en recreatie, te laten samengaan. En met een mooi resultaat: **het aantal harkwespen neemt toe** en kinderen kunnen nog steeds volop spelen in de stuifduinen.

Het interfluvium wordt doorsneden door diverse (gewest)wegen.

Zij vormen vaak barrières voor de verplaatsing van kleine zoogdieren zoals de eekhoorn. Om hiervoor een oplossing te bieden hing de stad Geel **twee eekhoortjesbruggen** (dikke touwen) aan Kievermont. Dit gebeurde in samenwerking met Natuurpunt.

Ook binnen een verstedelijkte omgeving liggen er kansen om bij te dragen aan een samenhangend groen-blauw netwerk. Denk maar aan tuinen en ... scholen.

Het vergroenen van scholen is niet alleen goed voor het welzijn van kinderen maar ook voor de biodiversiteit. Mooie voorbeelden zijn Rijsbergdijk (Balen) en de basisscholen van Ezaart en Gompel (Mol).

Bosgroep
Zuiderkempen
begeleidt de opmaak van duurzame beheerplannen voor privébossen. Verder leggen ze jaarlijks enkele kilometers bosranden aan en hebben ze reeds meer dan 100 zogenaamde 'kloempjes' aangeplant. Dit zijn kleine groepjes bomen die tot doel hebben de biodiversiteit te vergroten en mooie toekomstbomen te laten ontwikkelen. Heb je zelf bos en interesse, aarzel dan niet hen te contacteren.

Colofon

Landschapsbeeld biodiversiteit, Interfluvium Grote Nete, is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen:

Cathy Berx, gouverneur-voorzitter
Luk Lemmens
Ludwig Caluwé
Inga Verhaert
Bruno Peeters
Peter Bellens
Rik Röttger

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Vandebussche
Koningin Elisabethlei 22
2018 Antwerpen

Teksten en redactie

Provincie Antwerpen

Vormgeving

Bart Rylant – Studio Hert

Referentie (na schriftelijke toestemming)

Landschapsbeeld biodiversiteit, Interfluvium Grote Nete, uitgave van de deputatie van de provincie Antwerpen, editie 2015, pagina('s) waarnaar u verwijst.

Eerste druk

juni 2015

Wettelijk depotnummer

D/2015/0180/20

Beeldmateriaal

([b]oven, [m]idden, [o]nder)

Yves Coussement (p 5)
1777 de Ferraris Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsdom Luik (p 9 [m])
Rembrandt De Vlaeminck (p 9 [o])
Luchtfotografie Henderyckx (p 12 [m])
Provincie Antwerpen
(p 4, p 8, p 13 [o], p 14, p 16)
Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete (p 17)
Glenn Vermeersch (p 9 [b], p 12 [o])
VILDA - Yves Adams (p 13 [b])
VILDA - Lars Soerink (p 12 [b])

Gewone dwergvleermuis en zwarte specht zijn provinciale prioritaire soorten. Meer info op www.provincieantwerpen.be, zoeken op 'provinciale prioritaire soorten'.

ARCADIS - Wilfried Jansen
of Lorkeers (p 1, p 10)

Bronnen

Opstellen van ecoprofielen voor diverse regio's in de provincie Antwerpen (2013) – Grontmij Belgium NV, in opdracht van Provincie Antwerpen
Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid (2010): Provinciale Prioritaire Soorten Provincie Antwerpen.
Provincie Antwerpen

DIENT DUURZAAM MILIEU- en NATUURBELEID
Departement Leefmilieu
Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen
T 03 240 57 19 - leefmilieu@provincieantwerpen.be
www.provincieantwerpen.be

